

**OSMANLI-HABSBURG SAVAŞLARI'NDA (1663-1664)
ÖNEMLİ ROL OYNAYAN ZRÍNYI-ÚJVÁR'IN
(ZRÍN-YENİ KALE) TARİHİ**

József PADÁNYI, Zoltán EGERESI

Özet: Vasvár Antlaşması, 10 Ağustos 1664 Viyana ve Bâb-ı Âli arasında mevcut durum göz önünde bulundurularak imzalandı. Hristiyanların Saint Gotthard (Szentgotthárd) muhaberesindeki zaferinden sonra bu antlaşma Macarlar için uygun olmayan ve utanç verici bir durumdu. Bazılarına göre Osmanlı İmparatorluğu Saint Gotthard Savaşı'nda kazansaydı bile bundan daha iyi bir antlaşma imzalayamazdı. Macarlar özellikle Osmanlı mücadelesi sonucu yıkılmış Zrínyi-Újvár Kalesi'nin yeniden inşa edilemeyeceğinden dolayı üzüntü duydular. Antlaşmada belirtilen kale Bâb-ı Âli için neden bu kadar önemli durumuna geldi? İmparatorluk niçin bu kadar endişelendi? Bu makalede 1663-1664 Osmanlı-Habsburg Savaşı'nda önemli rol oynayan tahkimat inşa etmesinin ve fethetmesinin hakkında olan en yeni araştırmaların sonuçlarından hareketle akıllardaki soruları cevaplamaya, kalenin rolünden bahsetmeye çalışacağız. Dahası bu çalışmada kale yerinde 2006'ta başlamış arkeolojik araştırmaların süreci ve bugünkü durumundan da bahsedilmektedir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Habsburglar, 1663-1664 Osmanlı-Habsburg Savaşı, Miklós Zrínyi, Zrínyi-Újvár, Yeni Zerinvar.

**Zrínyi-Újvár, History of a Fortification's Emerging Importance in the
Ottoman-Habsburg War of 1663-1664**

Abstract: Vasvár peace treaty signed 10 August 1664 between Vienna and the Sublime Portewas settled in line of the status quo. The treaty was humiliating for the Hungarians especially after the victorious battle of Szentgotthárd. According to some people, the Sublime Porte could not have had better agreement if its army had won at Szentgotthárd. Hungarians was especially concerned by the resolution of the treaty in which according to the Ottomans' demand Zrínyi-Újvár demolished during the war, could not rebuild the castle in the future. Why were the fortifications so important for the Sublime Porte, why was the Empire so concerned by this castle at the frontier? In this paper we make an attempt to answer these questions by presetting the real role of the fortification that played an important role during the Habsburg-Ottoman war of 1663-1664 and the field research's newest results. Furthermore the paper presents the process and the achievements of the archeologic researches taking place at the fortress hill since 2006.

Key words: Ottomans, Habsburgs, Habsburg-Ottoman war of 1663-1664, Zrínyi Miklós, Zrínyi-Újvár.

Genel Siyasi ve Askerî Durum

Otuz Yıl Savaşları'nı 1648 yılında bitiren Vestfalya Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtasından çıkartılmasını da gündeme getirmişti. Osmanlı işgali altında olan, üç kısma bölünmüş Macar Krallığı'nın siyasi elitleri Osmanlılar tarafından fethedilen bölümünün kurtarılması için uygun zamanın geldiğini düşünüyorlardı. Hırvat Banı Miklós Zrínyi ve ülkenin ileri gelen beylerinin önderliğinde bir birliğin kurulması ve Osmanlıların ülkeden atılması için büyük bir hareket başlamıştı. Bu hareket için Ren Birliği'nin¹ ittifakı ve desteği de kazanılmıştı. Bu ortak çabaların sonucu olarak 1658 yılındaki Kutsal Roma Cermen İmparatoru seçiminde Habsburg hükümdarı I. Lipót sadece Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bir savaş başlatması koşuluyla imparator ilan edildi. Artık Osmanlıların, Macar topraklarından atılması için gerekli atmosfer oluşturulmuştu.

Bununla birlikte, Hristiyan birliğinin bu yöndeki isteği 1663-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşı'nın doğrudan nedeni olarak düşünülemez. Savaşın daha geniş bir tabanı vardı. Erdel Prensi II. György Rákóczi, 1657 yılında Lehistan'a karşı büyük ve iddialı bir sefere çıkmış ama Bâb-ı Âli'nin izin vermediği bu harekât tam bir felaketle sona ermişti. Varşova'yı almasının ardından Lehler, György Rákóczi'yi kral olarak kabul etmemişler ve Erdel ordusunu prensliğe geri dönerken Kırım Tatarları'nın tuzağına düşürmüş ve esir etmişlerdi. György Rákóczi'nin serbest kalması ancak yüksek miktarda bir fidye ödemesiyle mümkün olabilmişti. Bu gelişme, Osmanlı İmparatorluğu'nun müdahalesini beraberinde getirmiş; Erdel Prenslığı'nde iç savaş patlak vermiş ve Bâb-ı Âli ilk olarak Várad Kalesi'ni alarak kendisine bağlı bir prens olarak Mihály Apafi'yi Erdelin hükümdarı olarak atamıştı. Sonradan Fazıl Ahmet Paşa, Habsburglar'a karşı mücadele etmiş; 1663'te, Viyana üzerinde bulunan ve başkentini savunmasında önemli rol oynayan Komárom-Yanikkale-Uyvar (Komárom-Győr-Érsekújvár) hattındaki hisarlardan biri olan Uyvar'ı almıştı (Ágoston ve Oborni, 2000; Szakály, 1990; Perjés, 1976; Kolçak, 2012).

Zrínyi-Újvár'ın inşa edilmesi Osmanlılara karşı uluslararası ittifakla başlayan savaşın planlarıyla bağlantılı görünmektedir. Macar Krallığı bu plana bağımsız bir devlet olarak katılmak istemişti. Bununla ilgili olarak Zrínyi ve kurmayları sonradan Ren Birliği tarafından Regensburg'daki imparatorluk Meclisinde kabul edilen özel ve özerk bir strateji oluşturdu. Bu savaş planının temeli Dráva Nehri etrafında büyük boyutlu bir saldırıya dayanıyordu. Buna bağlı olarak Zrínyi-Újvár'ın inşası Mura Nehri'nin sol kıyısında 1661 yılı bahar-yaz aylarında Osmanlı'nın hâkimiyetinde bulunan bölgede başladı. Nitekim kale

¹ Ren Birliği 1658 tarihinde XIV. Louis ve birkaç Alman prensliği tarafından kurulan birlikti. Kurucuları arasında Fransa, Trier, Köln, Münster, Bavyera ve İsveç bulunmaktadır.

Muraköz'deki ovada ve orada yer alan Zrínyi'ye ait arazide değildi ve Streiemark'ın savunmasına hizmet etmiyordu; aksine başlangıçtan beri bir taarruzun hareket noktası olarak hazırlanmıştı.

Habsburg hâkimiyetindeki topraklara sadece Macaristan'ın batısı, Dunántúl (Transdanubia / Tuna ötesi) olarak adlandırılan bölgeden yol çıkmaktaydı. Bölgedeki dağlar ve lojistik sorunlar nedeniyle sadece Tuna ve Dráva nehirlerini takip ederek bir müdahalede bulunmak mümkün olabilirdi. Viyana bu durumu fark etmiş ve bunu önlemek üzere Batı Macaristan'da bir kale sistemi inşa etmiştir (bk. Ágoston, 1998; Szántó, 1980). Bu sistem kapsamında Komárom, Yanikkale (Győr) ve Uyvar (Érsekújvár) hisarları ve küçük palankaların inşa edilmesiyle Tuna yolu kapatılmıştı². Dráva Nehri üzerindeki diğer yol ise Ösek (Eszék), Zigetvar (Szigetvár), Kanije (Kanizsa) sonradan Rába Nehri havzasında Szombathely, Kőszeg, Sopron'dan geçerek Viyana'ya uzanmaktaydı.

Bu yol daha uzun ve lojistik olarak daha sorunlu³. Kanije'nin fethedilmesinin ardından ise daha da önem kazanmıştı. Ama 17. yüzyılın ilk yarısında Kanije⁴ çevresindeki Macar palankalar ve tahkimatın⁵ – Kiskomárom, Kotori, Légrád – ve nihayet Zrínyi-Újvár'ın inşa edilmesiyle vilayet merkezi düşman birliklerle çevrelenmiş; yolun savunması ve lojistik kolaylığı zayıflamıştır. Diğer bir ifadeyle, Osmanlı'nın Batı Macaristan'daki en önemli kalesi çevrelenmişti. Zrínyi-Újvár'ın ele geçirilmesi sadece Kanije'nin savunması açısından önem teşkil etmişti (bk. Kelenik, 2012).

Kale sadece önemli bir Osmanlı vilayet merkezi olan Kanije'yi değil aynı zamanda Türk elçilerinin 1650'li yıllardan beri Viyana'yla üzerine müzakereler yürüttüğü ve Bâb-ı Ali'nin uzun süredir üzerine plan yaptığı Venedik seferini de tehdit etmekteydi. Bu nedenle Zrínyi-Újvár 1645 yılından beri Girit'te süren Venedik-Osmanlı Savaşı'nda âmil olmuştur.

Kalenin inşası Erdel Prenslüğü'nde, Prens II György Rákóczi (1648-1660) ve János Kemény (1661-1662) arasındaki mücadele ile de bağlantılıydı. Zrínyi, János Kemény'in tavsiyesine uyarak Erdel Meclisi'nde kalenin Bâb-ı Âli'den

² Kanuni Sultan Süleyman ilk mücadelesini Tuna yolunu takip ederek 1529'da gerçekleştirdi.

³ Süleyman'ın ikinci seferi bu yol aracılığıyla gerçekleştirildi.

⁴ Macaristan'daki Osmanlı kaleleri hakkında bk. Mark. L. Stein: *Guarding the Frontier Ottoman Border Forts and Garrisons in Europe Tauris, London, 2007* (Editörün notu: Bu eserin Türkçe tercümesi için bk. Mark L. Stein, *Osmanlı Kaleleri Avrupa'da Hudut Boyları*, terc. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2007)

⁵ Kanije'nin Osmanlı Devleti'nin eline geçmesinden sonra Habsburglar'ın yeni bir istihkâm sistemi kurması gerekiyordu. Bu konu hakkında bk. Simon, 1997.

bağımsızlığını bildirdi ve Viyana'dan destek istedi. Buna cevap olarak Ali Paşa komutasındaki büyük Osmanlı ordusu János Kemény'e karşı harekete geçti. Miklós Zrínyi Zrínyi-Újvár'ı inşa ederek Osmanlı askerlerini buraya çekmek istedi. Bu çabaları sonucu on binlerce Osmanlı askeri Pecs ve çevresine gönderildi ve önemli başarılar elde edildi.

Osmanlılar Zrínyi-Újvár Kalesi'ni provakasyon olarak değerlendiriyorlardı. Kaleye yapılan saldırılar da bu fikri desteklemekteydi. Bu yüzden Habsburg-Osmanlı barış görüşmelerinin ana şartlarından birisi kalenin yıkılması olarak belirlenmişti. Osmanlılara karşı aktif direnişi destekleyenler yeni kalenin inşasını memnuniyetle karşıladılar. Daha sonra Zrínyi'nin hasmı olacak Raimondo Montecuccoli de, bu dönemde kalenin Kanije karşısındaki rolünü kabul etmişti. Elbette iki tarafın çatışmaları Zrínyi-Újvár 'ın Viyana'daki algısını da etkiliyordu.

Örneğin 1662 meclis yılları döneminde I. Lipót İspanyollarla barış imzalanması için kalenin yıkılmasını emretmesine karşılık Macar yöneticiler kalenin tahkimatını istemişlerdi. 1661 yazı ve sonbaharında Viyana'da geçici olarak savaş yanlısı taraf kazandığı için Zrínyi Kalesi'nin inşasının izinsiz olarak başladığı kabul edilmektedir. Üstelik aynı sene Kasım ayında yüz elli silahşor Zrínyi'nin emrine verilmiştir.

Kale İnşasının Tarihi

Kaynaklarda kalenin inşası hakkında ilk bilgiler 1661 Haziran ayını göstermektedir⁶. Kaynaklara göre Zrínyi Mayıs ayında Osmanlı işgali altındaki Mura Nehri ve Kanije Deresi'nin birleştiği yerin yakınında bulunan bir yükseltiyi gözetlemiş ve ele geçirmiştir⁷. Geçmişte orada Zrínyi'nin büyük dedesi *Familiaris*'in mülkiyetinde olan Kecski veya Kecse Kalesi'nin⁸ "kendi mülkiyetinde olduğunu" söyleyerek bir kale inşasına başlamıştır. Hükümdardan izinsiz bu eylemi-yeni kalenin inşasına başlanması-Zrínyi Viyana'ya Osmanlı birliklerinin tehdidiyle anlatmıştır⁹. Tahkimatı Felemenk askerî mühendis Guislain Segers d'Ideghem von Wassenhoven planlamış ve inşa etmiştir

⁶ Montecuccoli'nin yazılarına göre Zrínyi 14 Haziran 1664 yılında kaleye başladı (Domokos, 2012).

⁷ İlk resmî bildirimler Temmuz'da ortaya çıkmış: Graf von Tattenbach, İç Avusturyadaki asker konsey başkanı ve Walter Graf von Leslie, vend bölgesinin başkomutanı 'Kont Zrínyi Miklós, Mura'nın karşı kıyısında, düşman topraklarında bir yer fethetti ve tahkim etmesi başladı' şeklinde bir bilgi notu yazdı (Domokos, 2012, s. 45).

⁸ Zrínyi-Újvár yerinde daha önce kale olup olmadığı hakkında olan tartışmalar için krş: Kelenik, 2012.

⁹ Lipót'a yazdığı mektupta: 'Ekselans bu olay hakkında ona başlamadan önce bildirmem gerektiğini reddetmiyorum, ama paşanın planı bunu önledi. Ekselansına bildiriyi daha uygun bir zaman göndermeyi planladım' (Kovács, 2003, s. 726).

(Domokos, 2012, ss. 47-48). Tahkimatın güçlendirilmesi için Mayıs ayında Viyana'da 10 adet top döktürmüştür. 5 Temmuz 1661 tarihinde kalenin üç burcunun hazır hâle getirilmesine rağmen 1662 yılı Nisan ayında, Mura Irmağı'nı Kanije Çayı'na, yere yönlendiren ve suyu kabartan bir set gibi kalenin çevresindeki çalışmalar devam etmiştir.

Aslında 300-500 askerle korunan toprak ve ağaçtan yapılan palankalar daha sonra genişletilmiş olup, 1664 yılında hendek de eklenmiştir. Yapım tarihi tam olarak bilinmeyen, 50 kişinin geçebileceği kaleye bir köprü tarafından bağlanan bir barbakan de inşa edilmiştir. Bu çalışmaların tümü Zrínyi'nin şahsi gelirinin yanı sıra Muraköz ve çevresindeki şehirlerde ikamet eden zenginlerden toplanan para ve ücretsiz olarak çalıştırılan işçilerden de toplandı. Kale inşasını Steiermark ve Venedik Cumhuriyeti para ile desteklemiştir. Hazırlanan tahkimat türü bir kronwerk (Crownwork ing., macar koronamü) olarak belirtilmektedir. Bu tür bir tahkimat özellikle Hollânda'da uygulanmaktaydı; Zrínyi-Újvár'ın şekli ise onlardan biraz farklıydı¹⁰.

Zrínyi-Újvár'ın doğru yere yapılıp yapılmadığı bugün bile tartışma konusudur. Bu soruyu, tarihçi Géza Perjés metodunu uygulayarak – ama birkaç yerde eleştirerek – analiz edebiliriz (Perjés, 1965, ss. 301-314). Birçok araştırmacı stratejik açıdan Zrínyi-Újvár'ı yer seçimi için çok iyi olduğunu kabul etmektedir. Miklós Zrínyi'ye göre “Bu bölge bütün Drava, Slavonya ve Muraköz sınır bölgelerinin kalkan vazifesini görüyor. Bu tepeden Légrad veya Kotori'ye giden bir kişi rahatlıkla görülebilir”¹¹. Üstünde kale yapılan tepe bugün bile Légrad ve Kotori arasındaki nehir bölgesini görebiliyor. Bu dönemde Dráva Légrad duvarlarını ciddi bir şekilde tehdit ediyordu. Bu da Zrínyi-Újvár'ın önemini arttırdı. Zrínyi'ye göre Légrad yıkılmak üzereydi¹².

17. yüzyılın ünlü generallerinden, Raimondo Montecuccoli'ye göre kale, sadece Osmanlı topraklarına baskın yapan birliklerin desteklenmesinde rol oynamıştır. Ona göre, yerin hiç önemi yoktu ve kalenin savunulması çevresinde hendek olmamasından ötürü zordu¹³. Kaleyi, önündeki tepeden herhangi bir ordu

---

¹⁰ Koronamü iki yarım burçtan ve ortasında bir tüm burç şeklindeydi. Ama Zrínyi-Újvár'ın iki tarafından iki küçük burç ve ortasında bir Tenaille'ydi (Macarca: ollómü). Alan araştırmaları kalenin olağandışı formu bir kesin ve stratejik planlanma sonucudur (Domokos, 2012, ss. 47-48).

¹¹ Zrínyi'nin mektubu, 5 Temmuz 1661 (Bene-Hausner, 1997).

¹² Zrínyi'nin krala yazdığı mektupta kalenin inşası Légrad'ın durumuyla da doğrulandı. Ama Légrad'ın durumunun gerçekten tehlikeli olduğu tarihçilerin tartışma konusudur (bk. Domokos, 2012).

¹³ Sonunda alan araştırmaları bu raporun yanlış olduğunu belirtti.

sorunsuzca kuşatabilirdi. Yazılanlara göre, askerler kaleyi bir ağıla benzetiyorlardı¹⁴.

Yerin önemini Osmanlılar da fark etti. Bu yerin fethedilmesi durumunda Zrínyi'yi Muraköz'e kapatabileceklerini biliyorlardı. Buna rağmen her iki taraf da kale askerlerinin arkadan saldırabileceğini ve geri çekilme yolunu kesebileceğini biliyordu. Zrínyi'nin bu tepeyi alarak Osmanlı'nın elindeki Kanije lojistiğini de kesmişti.

Kalenin gerçek yerine bir göz atalım. Araştırmalarımıza göre Zrínyi-Újvár Dráva ve Mura Nehri'nin sol kenarında olan tepelerin son noktasındadır. László Vándor'un yazdığına göre:

Güncel yeri belirlemek için başlangıç noktası olarak Zala ilinde bulunan Belezna köyüne ait Kakonya-puszt (Kakonya arazisi) kullanılmaktadır. Onun güney tarafında Visszafolyó-patak (dere) bulunmaktadır. Onun üstünde eski Légrád'daki Üzün Tepesi son yükseltisinde Zrínyi-Újvár bulunmaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 156 metre, Kakonya-puszt yüksekliği 124 metre, bu nedenle kale 32 metreyle daha üst yükseklikte bulunmaktadır oradan kuzeye ve doğuya doğru olan bölgelerden. Sadece güney-güneydoğu tarafından saldırılabilen, güncel Dült-Dağı olarak adlandırılan bir yükselim tarafından. Eski kalenin en yüksek noktasında durursak, bazı yazılarda bahsetti kadar elverişsiz bir durumda olmadığı fark edilebilir. Manzara sadece Muraköz Bölgesi için değil, yakınlardaki yükselimlerin de kale seviyesinin üstüne yükselememeleri açısından bir avantajdır. Söylediklerimize göre yükselimi üç tarafından bataklı vadiler sınırlamaktadır (Vándor, 1992, ss. 29-30).

Osmanlı'nın birçok defa denemesine rağmen kaleyi alamaması kalenin ne kadar sağlam olduğuna işaret ediyor. 1664 yılında üç haftalık klasik kuşatma sonrası kaleyi ele geçirebildiler. Bu kısım hakkında Evliya Çelebi şöyle söylemektedir;

Nehr-i Morava kenârında orman hıyâbânlı bir burunda Kanije gibi ağaçdan bir kal'a-i cedîd imiş, ammâ hakkâ ki mel'ûn küffâr bir sedd-i İskender inşâ etmiş. Dolma dîvârının enniliği ellişer ayak ve yüksekliği ellişer arşın âlf dolma palanka dîvâr olup kal'a ağaçlarının ba'zısı yerli ağaç olup yapraklarıyla kal'a dîvârından olmuş köklü dıraht-ı müntehâlar kim aslâ müddet-i medîd fenâ bulmaz köklü ve yerli mîşe pelîd ağaçları mâbeynlerin toprak doldurup kal'a dîvâr etmiş... (Kahraman, 2010, s. 319).

¹⁴ Raimondo Montecuccoli: Della guerra col Turco in Ungheria. In: Le opere di Raimondo Montecuccoli. (A cura di Raimondo Luraghi) II. Roma, 1988. 428-431. Alıntı: Hausner-Négyesi-Papp, 2005.

1662 yılında kale tahkimatı çalışmaları devam ederken savaş konseyi binbaşı Jakob von Holst'u Osmanlı'ya karşı korunacak yerin fizibilite çalışmasını yapması için görevlendirdi. Holst yaptığı çalışmalar sonucunda, güçlü bir orduya karşı kalenin savunulamayacağını bildirdi. "Coğrafi durumundan ötürü tamirata bile mümkün değil" belirli bir süre sonra barış taraftarları ağırlık kazandı ve hükümdar kalenin yıkılması emrini verdi ama Zrínyi bu emri kabul etmeyip yerine getirmedi.

1663 Nisan ayında Sadrazam Köprülü Ahmet Zrínyi-Újvár'ın terk edilmesi için ultimatom yolladı. Bu isteğin kabul edilmemesi 1663-1664'teki Osmanlı-Avusturya Savaşı'nın nedeni oldu. Bu süre zarfında 1663 yılı Ağustos ayında Bosna ve Kanije Paşası 8.000 askerle saldırmasına rağmen Zrínyi Kalesi'ni başarı ile savundu. 27 Kasım'da Türkler büyük kuvvetlerle tekrar saldırıya geçtiler ama Kuran Kotori'de, Zrínyi'nin savaş alanına ulaşması sonucu bir günlük çatışmalar sonucunda Türkleri engellemeyi başardı.

21 Ocak 1664 yılında Julius Hohenlohe'nin komutasındaki Ren Birliği, Türklere karşı savaşılan Zrínyi'nin ordusuna yardım amacıyla yola çıktı. Osmanlı savaşın başlangıcı olarak belirlenmiş kışın en şiddetli olduğu bir zamanda kampanyaya kaleden yolculuğa çıkmış olup ve Haziran ayında, Kanije'nin kuşatmasını bıraktıktan sonra Hristiyan ordusu Zrínyi-Újvár'da reorganize edilmiştir¹⁵. Bu olayların hepsi Miklós Zrínyi'nin kale yerini gerçekten çok iyi seçtiğini ve zamanın askerî bilimlerini çok iyi kullandığını gösteriyor.

Kuşatmanın En Önemli Olayları

1 Haziran 1664'te Haçlı ordusu Osmanlı ordusunun yaklaşması üzerine Kanije muhasarasını kaldırdı. Ordu panik içinde Mura arkasına 3 Haziran'da ulaştı. Ordunun bir kısmı Zrínyi-Újvár civarında diğer kısmı ise Mura'nın karşı tarafına yerleşti. Zrínyi'nin ordunun kalenin sol tarafına dizilip aktif savunma yapması teklifi diğer komutanlar tarafından kabul görmedi. Bu yüzden kendisinin de karşı tarafa geçmesi gerekti.

Sonraki gün gelen veziriazam komutasındaki ordu, üzüm yetiştirilen Légrad tepesinin üstünde yer alan kalenin ön tarafında bulunan yükseltileri işgal etme

---

¹⁵ Zrínyi'nin saldırgan stratejisi, Ösek seferi ve Kanije kuşatması nedeniyle Osmanlı komutanlarının çabaları Güneybatı Macaristan'da bulunan Osmanlı topraklarının kurtarılması, stratejik alanın tahkim edilmesi üzerine odaklandı. Bunun için Kanije savunmasından sonra Osmanlı komutanlarının Zrínyi-Újvár'ı fethetmesi mantıklı bir adım hâline geldi. Zrínyi Ösek mücadelesi Avrupa kamuoyunu etkiledi. Bu konu hakkında makaleler yayımlandı ve Osmanlı Devleti'ne karşı bir zafer elde etmenin mümkün olduğu fikri Avrupa kamuoyunda yaygınlaştı (hakkında bk. Kolçak, 2014; G. Etényi, 1999).

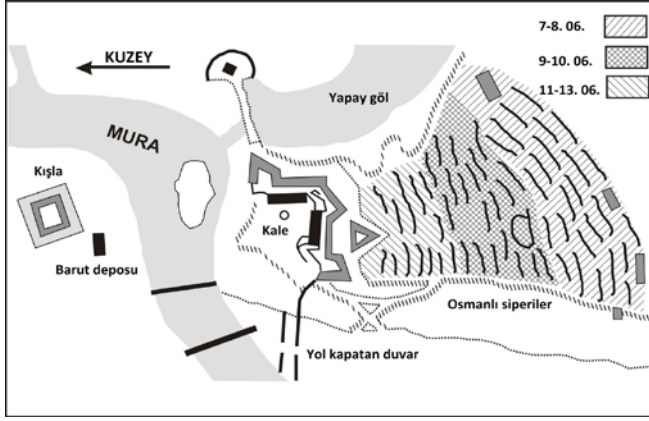
fırsatı buldu¹⁶. Osmanlı ordusu (en az 40-50 bin kişi, ayrıca 20-30 bin Tatar ve diğer yardımcı kuvvetler) Mura'dan birçok kez geçmeyi denemesine rağmen general Hohenlohe ve Strozzi'nin kuvvetleri onları geri püskürttü. Buna paralel olarak Osmanlı ordusu Zrínyi-Újvár karşısında aldığı bölgede 10 Haziran'da hendekler kazmaya ve ertesi gün ise devamlı muhasaraya başladı. Miklós Zrínyi aynı gün Müslümanların mühimmat getiren birlikleri saldırdı ve soygunla döndü Osmanlı topçusu 6 büyük muhasara topu ve 60 obüs kaleye, barbakana ve karşısındaki köprüye ateş etti.

Bu olaylar sonrası Viyana'da Montecuccoli komutasındaki ordunun Mura'ya gönderilmesine karar verildi. Montecuccoli 15 Haziran, İmparatorluk ve Fransız yardım güçlerinin Zrínyi-Újvár'a ulaşmaya kadar bu bölgeyi savunması emriyle başkomutanlığa atandı. Sayısı 1.500-2.000 kişiye yükseltilmiş olan asker sayısı ile kalenin dört hafta korunması görevi başarı ile neticelendi. Osmanlı büyük kayıplar neticesinde 30 Haziran'da kaleyi alabildi. Kuşatma boyunca Montecuccoli ve diğer yardımcı birlikler kısım kısım gelebildi. 18 Haziran'da Feldmarchall Sparr ve bir Hırvat alayı ulaştı. 19 Haziran'da Nadasdy ve Batthyany Alman atlı ve Macar birliklerle ulaştı. Son olarak ise Miklós Zrínyi'nin kardeşi Péter Zrínyi 6 bin askerle Haçlı ordusuyla birleşti.

Kaynaklara göre savaşta o dönemdeki tüm araçlar kullanıldı. Osmanlılar kalenin etrafını kuşatan hendekler kazdı, mayınlar yerleştirdi ve aynı zamanda büyük ölçekli, kuşatmadan sonra bölgede inceleme yapan Pál Esterházy'yi şaşırtan top siperleri kurdu. 22 Haziran'da kaleyi savunan birlikler büyük ölçekli bir saldırı hazırlığına başladı, ancak bu harekâtı yağmurun yağması ve bir kişinin ihaneti engelledi (Domokos, 2012, s. 60). Osmanlı askerleri 27 ve 29 Haziran'da büyük bir taarruzda bulundular. Haçlı Birliği ise kaleden ve nehrin karşı tarafından ateş ederek, mayınlar döşeyerek karşı koymaya çalıştı.

¹⁶ Kuşatma hakkında birkaç kaynak elde edilebilir. En önemli Osmanlı kaynaklar: Evlia Çelebi Seyahatnamesi 6 Cilt, Nihadi, Erzurumlu Osman Dede, Târîh-i Fâzıl Ahmed Paşa, Behcetî, Tarih-i sîlâ-le-i Köprülü, Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, Silahdâr Târîhi. En önemli Hristiyan kaynaklar: Mikós Zrínyi mektupları, Pál Esterházy: Mars Hungaricus, Raimondo Montecuccoli: Relazione della campagna dell' Armata Cesarea nell' Anno MDCLXIV.

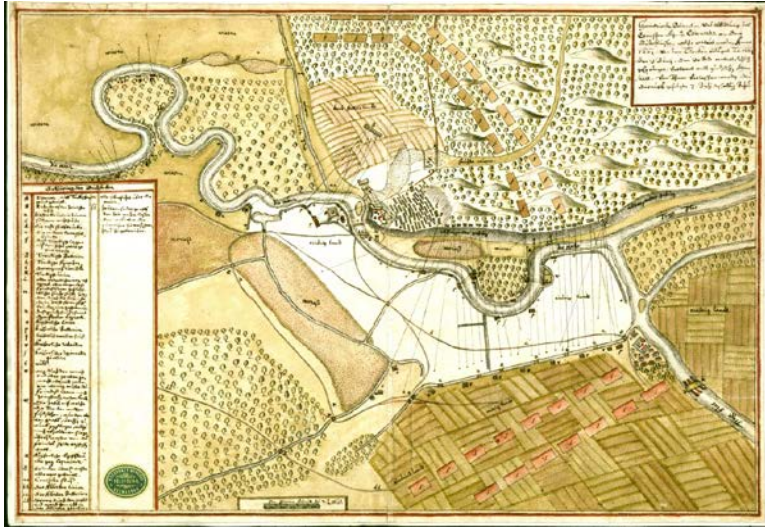
Harita 1. Zrínyi-Újvár kuşatmasının haritası (Lajos Négyesi'nin resmi) (Négyesi ve Padányi, 2012, s. 82).

27 Haziran'da kalede barut fiçılarının patlaması sonunda Montecuccoli, kullanılabilir silahları kaleden çıkarttırdıktan sonra kaleyi mayınlama emri verdi. 30 Haziran'da Osmanlı askerlerinin üçüncü taarruzu başarılı oldu. Morelen çöken savunma kuvvetleri kaleyi patlatmadan bırakıp kaçtılar.

Harita 2. Raimondo Montecuccoli'nin kuşatma haritası (Doberdó, 1940, 23. ek)

Yaklaşık bir aylık muhasaradan sonra Zrínyi-Újvár Osmanlı'nın eline geçti. Kalenin kaderi ile ilgili Osmanlı komutanları birkaç gün tereddüt etti. Temmuz'un ilk günleri kalenin yeniden onarılması kararı alınıp tamirata başlanmasına rağmen askerî şûra sonrası kalenin yıkılması kararı alındı. 7 Temmuz'da Haçlı Birliği'nin döşemiş olduğu mayınlarla kale yıkıldı. Pál Esterházy'in yazılarına göre, kalenin hendekleri barutla doldurulup, kuyuları ölen Hristiyan askerleri ile dolduruldu. "Bütün kale üç gün içinde ordunun yorulmaksızın çalışmasıyla neredeyse hiçbir iz bırakmayacak şekilde yıkıldı; artık kale daha önce oturulan bir yer gibi değil, dağınık bir tepe gibi görünüyordu. Kont Zrínyi'nin tüm çabası üç gün içinde yok edildi" (Esterházy, 1989)¹⁷.

Harita 3. M. I. O usta (?) Zrínyi-Újvár ve çevresini 1664'deki kuşatması zamanında (MOL T 2. XXXII. téka, 1064).

Alan Araştırmasının Sonuçları

Zrínyi-Újvár'ın tam olarak yerinin ve bazı olayların aydınlatılması için detaylı araştırmalara ihtiyaç var. Kuşatmanın izleri keşfetme ve alanda araçsal araştırma bunun bir parçasıdır. Kalenin yapıldığı alanda başka herhangi bir savaş olmadığı için 1664 yılındaki muhasaranın kalıntıları kalenin durumunu da anlatıyor.

Zrínyi-Újvár tarihî ve arkeolojik bakımdan önemli bir fırsat sunuyor. En önemli neden ise kalenin tarihini anlatan çok geniş kaynakların var olmasıdır. 1661 yılında Osmanlı'nın hâkimiyetinde bulunan topraklarda Mura'nın yanında

¹⁷ Esterházy Pál (1989) Mars Hungaricus. Ford., s. a. r. Iványi Emma. Szerk. Hausner Gábor. Budapest. 1989. (Zrínyi-Könyvtár III.)

köprü yapımının başlaması Osmanlı ve Habsburglar arasında önce diplomatik sonra da askerî problem oluşturdu. Bunlara bağlı olarak tarih bilimi kale ile ilgili soruları sormadan geçemez. 1664 yılı muhasarasının önemini tespit edebilmek için yerini, boyutunu bilmemiz gerekiyor. Bu soruların cevaplarını ise arazi üzerinde bulabiliriz.

Zrínyi-Újvár ile tarihsel arkeoloji eşsiz bir olanak sunuyor. Elde edilebilen çok kaynak olması en önemli etkenlerden birisidir. Küçük ölçü barbakan 1661'te Mura Nehri yakınındaki, Osmanlı işgalinde olan alanda inşa edilmesi Bâb-ı Âli ve Habsburglar arasında ilk olarak diplomatik sorun, sonradan ise savaş çıkardı. Tarih bilimi kaleye ait soruları ihmal edemez. Zrínyi-Újvár konumu, ölçü 1664 kuşatmanın önemini anlamak için önemli etkindir. Bu sorular alanda cevaplanabilir bu nedenle Zrínyi-Újvár keşfi Macaristan'daki tarihsel arkeoloji araştırmalarının önemli projesi.

Zrínyi-Újvár sadece inşa edilip bir süre sonra bir kale değil 1661 yılında inşa edilip ve 3 yıl sonra muhasara ile alınıp daha sonra yıkılan bir kalenin araştırması söz konusu. Kalenin yerine daha sonraki yıllarda başka bir şeyin inşa edilmemesi dolayısıyla 1664 yılındaki muhasaranın izlerinin bulunması muhtemeldir. Şimdi 2006 yılından beri devam eden araştırmaların en önemli kısımlarını tanıtacağız.

Zrínyi Miklós Millî Savunma Üniversitesi (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, ZMNE) öğretim üyeleri ve öğrencileri tarafından 2006 yazında bir araştırmacı grubu oluşturuldu¹⁸. Araştırmanın önceliği kalenin yerinin tespit edilmesi oldu. Bunun yapılması için ilk olarak arkeologların kazı yapımlarıyla başlandı. Üniversite ve Macar Askerî Bilimler Derneği iş birliğinde 2002'den beri çalışan muharebe ve savaş alanı araştırması çalışma grubunda çok tecrübe kazandığı için özel metodlarla ve araçlarla kazı araştırmalarında başarılarla katkı sağladı. Araştırma metodlarının, mikrorölyef olguların analiziyle, zemini delme testiyle, metal dedektörün kullanılmasıyla tahkimatla ilgili bilgiler almaya çalışmaktadır.

Kaleyle ilgili bilgiler bulmak için sürekli savaş alanı araştırmaları yöntemleriyle incelenebilecek noktalar aranmaktadır. Birkaç yerde denemelerle çukur ve sipari boyutları araştırılmaktadır. Düzenli toprak hafriyatı ölçülmektedir. Araştırmanın ilk sonucu kalenin çukurunun doğu ucunun 50 metrelik kesimde belirmesiydi. Metal detektörle yapılan aramalarda, 5-10 cm derinlikte Osmanlı dönemine ait, kullanmış ya da kullanmamış kurşunlar bulundu; belirli bir alan içinde bulunan toprak yüzeyde Osmanlı dönemindeki durumun muhafaza edildiği ortaya çıktı.

---

¹⁸ Daha önceki araştırmalar hakkında bk. (Hausner, Négyesi ve Papp, 2005).

İlk olarak bulunan kurşunların muhabereyi anıştıran dağılımda bulunduğu yerler 1664'ten beri çok değişmedi. Kale işgal edildikten sonra Osmanlı'nın kıtaları savunma amaçlı askeri yapıları yıkmaları nedeniyle bu olgular kuşatma alanında kaldı. Bu vahi araştırmanın esas konsepti değişti. Ondan sonra önem kale kalıntılarının bulunmasına değil, fakat kuşatma izleri araştırmalarına verilmiştir. Muharebe ve savaş alanı araştırmaları yöntemleri bu göreve geleneksel arkeolojiden daha uygundur.

125 mm çaplı bir top güllesinin bulunduğu 5 Mart 2008 tarihli kazıda yeni bir seviyeye ulaşıldı. Güllenin bulunduğu yerin civarlarında sonradan yapılan kazılarda 10-20 cm derinlikte daha çok kurşun bulundu. Yaz kazıları boyunca daha fazla, ama küçük (65-115 mm çaplı) top güllesi keşfedildi; bundan yola çıkılarak Osmanlı top siperinin bulunduğu söylenebilir. Kaynaklara göre Osmanlı kıtaları özellikle küçük toplarla Mura ırmağının diğer tarafında konuşlanan Hristiyan kuvvetlere, daha sonra da tekneköprüsüne ateş ediyorlardı. Ondan sonra yamaçta da araştırmaya başladı. Bu yer hakkında olan eski haritalar ve hava fotoğrafları alanda sürekli bir orman olduğunu bahsetti, bunun için orada toprak bozulmamış kazılmamış durumda kalabilirdi. Top sipari önünde iki kuşakta kullanılmış ve kullanılmamış kurşunlar bulundu. Tahmine göre bu bir saldırının iziydi. Silahşorlar belirli bir sıra üzerinde durup ateş ediyorlardı. Kullanılmış kurşunlar Osmanlıların ateşlediği kurşunlardı; kullanılmamış kurşunlar ise silahşorların bıraktığı kurşunlardı¹⁹.

Resim 1. Zrínyi-Újvár maketi

¹⁹ O dönemdeki ağızdan doldurulan tüfeklerin kullanımı daha yavaş ve karışık. Düşman taarruzu zamanında düşen kurşunların toplanması söz konusu olmazdı.

Kale Hendeğinin Bulunması

2010'da araştırma grubu, toprak altında daha derinde kullanılabilen dedektörle araştırmalara devam etti²⁰. 11 tane top güllesi bulundu, onların yerine burç ve kale duvarı bulunması söylenebilirdi. Bombanın çevresindeki toprağın sert ve kırmızı olduğu görüldü (Költő, Négyesi, Bertók, Padányi ve Szabó, 2014).

Önceden top güllerinin bulunduğu yerler hakkında yapılmış haritalar ve jeofizik araştırmaları sonuçlarının incelenmesinden sonra güller tarafından belirlenen çizgi sipari esnası işaretten kırmızı kuşakla paralel şekildedir. Buna ek olarak toprak olabilir (Költő, Négyesi, Bertók, Padányi ve Szabó, 2014; Négyesi ve Padányi, 2012).

2013 yazın jeofizik araştırmalarının işaretlenen diliminde, arkeolog László Költő liderliğinde bir araştırma hendeği kazmaya başlandı ve bir derinliğe ulaşıldığında, bir seviyede yakılmış ve küllü toprak yoğun bir kuşaktı. Birkaç yerde karbonlaşmış tahtalar da bulundu. Yanında gülle doldurulan kazık delikleriydi. László Költő kazıların sonuçlarını kullanarak siperin giriş yapısı hakkında imar çizimi yaptı. Araştırmalar kale siperlerinin yerinin bulunduğunu ispat etti. Kasım 2013'te dedektörle yeni bir araştırma yapıldı ve batı burcunun yeri belirlendi. Araştırma devam etmektedir (Négyesi ve Padányi, 2014).

Sonuç

Görüldüğü üzere Zrínyi-Újvár, 1663-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşı'nda önemli rol oynayan bir kale hâline gelmiştir. Bir *casus belli* (savaş sebebi) olarak, Hırvat banı Miklós Zrínyi Ösek mücahadesiyle ve Kanije'nin Hristiyanlar tarafındaki kuşatmasıyla beraber sadrazamın ordusunun bir hedefi hâle geldi. Planlı bir stratejinin parçası olarak inşa edilmiş tahkimatın görevi ilk olarak Osmanlı savaşında Güney-Dunántúl'daki askerî hareketlerin merkezini oluşturmak ve Muraköz'ü savunmaktı. Bu görevi kesinlikle yürüttü, Osmanlı ordusunu aşağı yukarı üç hafta boyunca zaman, malzeme ve asker sarfiyatına zorladı; böylece Fransa'dan ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'ndan gelen takviye Hristiyan birliklerin Macaristan'a ulaşması için yeterince zaman kazandırdı. Bu zaman Hristiyan kuvvetleri güçlendirirken, Osmanlı kuvvetlerini yıpratmıştır; bu nedenle Montecuccoli'ye ait birliklerinin Saint Gotthard Muhaberesi'ndeki zaferine de katkıda bulunmuştur. Kısa bir süre duran kale başka bir açıdan da önemlidir. Kuşatılmasının ve yıkılmasının ardından kalenin yerini geri alan tabiat son savaşın anılarını da muhafaza etmiştir. Bu özelliğiyle de Zrínyi-Újvár sadece bir eski harabe değil, aynı zamanda bir Osmanlı savaşının hatırasıdır. Son yıllarda başlayan arkeolojik araştırmalar, kazılar yazılı

²⁰ Lorenz Deepmax X6 ve Macar ORION dedektörü. Özelliklere göre bu dedektörler toprak altında 150 cm derinlikte 100 cm² ölçülü obje bulabilir.

kaynaklarla beraber o dönemdeki savaşı ve yaşamı daha iyi anlatıyor. Kazı alanında bulunan eserlerin müzelere götürülmesi; kale alanının ve harabelerin korunması önemli bir görevdir.

Kaynakça

- Ágoston, G. (1998). Habsburgs and Ottomans: Defense, Military Change and Shifts in Power. *The Turkish Studies Association Bulletin*, 22(1), 126-141.
- Ágoston G. and Oborni T. (2000). *A tizenhetedik század története*. Budapest:Pannonica
- Doberdói Bánlaki, J. (1940). *A magyar nemzet hadtörténelme, Cilt XVI*. Budapest.
- Domokos, Gy. (2012). Zrínyi Újvár építése és pusztulása. *Zrínyi-Újvár emlékezete* (G. Hausner ve J. Padányi, Ed.) in (pp. 34-65). Budapest: Argumentum
- Esterházy Pál. (1989). *Mars Hungaricus* (E. Iványi, Çev.). (G. Hausner, Ed.), Budapest.
- G. Etényi, N. (1999). 'Szigetvár 1664. évi ostroma' Egy téves hír analízise – és a Zrínyi-hagyomány *Történelmi Szemle*. 151(1-2), 209-211.
- Hausner, G., Négyesi, L. and Papp, F. (2005). “Juhakol” a szőlőhegyen. Kísérlet Zrínyi-Újvár helyzetének meghatározására *Hadtörténelmi Közlemények*. 118(3), 835-862.
- Kahraman, S. A. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi 6. Kitap*. İstanbul.
- Kelenik, J. (2012). Az elárvult erőd. *Zrínyi-Újvár emlékezete*. (G. Hausner ve J. Padányi, Ed.) içinde (ss. 17-33). Argumentum: Budapest.
- Kolçak, Ö. (2012). *XVII. yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660–64 Osmanlı-Avusturya Savaşları*. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Kolçak, Ö. (2014). “... Cümle Palankaları Küffâr Aldı ...”: 1663-1664 Osmanlı-Habsburg Savaşında Dezenformasyon, Propaganda ve Siyasî İktidar. *Osmanlı Araştırmaları: Journal of Ottoman Studies*, 43(1), 165-192.
- Költő, L. et all. (2014). Zrínyi-Újvár sáncának lokalizálása, feltárása és rekonstrukciója. *Hadtörténelmi Közlemények*, 127(1), 91-102.
- Négyesi, L. and Padányi, J. (2012). Zrínyi Újvár a hadszíntérkutatók tükrében. *Zrínyi-Újvár emlékezete*. (G. Hausner ve J. Padányi, Ed.) içinde (ss. 71-83). Budapest: Argumentum
- Négyesi, L. and Padányi, J. (2014). Zrínyi-Újvár kutatása a terepen. *Zrínyiek és a honvédelem*. (G. Hausner ve J. Padányi, Ed.) içinde (ss. 39-60.) Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Perjés, G. (1976). *Zrínyi Miklós és kora*. Budapest.
- Simon, É. (1997). Magyar nagybirtokosok tervezetei a Kanizsával szembeni végvidék kiépítéséről. *Zalai történelmi tanulmányok*. (Cs. Káli, Ed.) içinde (ss. 61-86). Zalaegerszeg.
- Stein, M. L. (2007). *Guarding the Frontier Ottoman Border Forts and Garrisons in Europe*. Tauris: London

- Szakály, F. (1990). *Virágkor és hanyatlás, 1440-1711, Magyarok Európában, Cilt 2.* Budapest.
- Szántó, I. (1980). *A végvári rendszer kiépítése és fénykora Magyarországon, 1541-1593.* Budapest.
- Tóth, F. (2007). *Saint-Gotthard 1664, Une Bataille Européenne.* Paris: Lavauzelle.
- Vándor, L. (2012). Előzetes jelentés Zrínyi-Újvár 2011-2012. évi régészeti kutatásáról és az eddigi eredményekről. *Zrínyi-Újvár emlékezete.* (G. Hausner ve J. Padányi, Ed.) içinde (ss. 84-98). Budapest: Argumentum.
- Zrínyi Miklós összes művei.* (2003). (G. Hausner, S. I. Kovács and P.Kulcsár, Ed.). Budapest: Kortárs.

